ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ «УКРАЇНСЬКА МОВА В НАУКОВОМУ СПІЛКУВАННІ»

PRACTICE OF IMPLEMENTING THE ACADEMIC DISCIPLINE «UKRAINIAN LANGUAGE IN SCIENTIFIC COMMUNICATION»

УДК 345-022.235
DOI https://doi.org/10.32782/ip/94.22
Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Шевченко В.М.,
orcid.org/0000-0003-0119-3206
докт. пед. наук, ст. науковий співробітник,
професор кафедри сурдопедагогіки та сурдопсихології
імені Миколи Ярмаченка
Українського державного університету
імені Михайла Драгоманова

У статті висвітлено практичні аспекти реалізації навчальної дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» в системі підготовки здобувачів вищої освіти другого та третього рівнів. Обґрунтовано значення цієї дисципліни як важливого складника формування професійної та академічної культури майбутніх фахівців, їхньої здатності до ефективної комунікації у науковому середовищі. Акцентовано увагу на необхідності розвитку мовленнєвої компетентності здобувачів освіти у контексті сучасних освітніх трансформацій, зокрема орієнтації на компетентнісний підхід, академічну доброчесність і міждисциплінарну інтеграцію. Проаналізовано зміст і структуру дисципліни, що передбачає опанування норм сучасної української наукової мови, засвоєння термінологічного апарату, формування навичок створення різних видів наукових текстів, а також розвиток умінь усного наукового мовлення. Розкрито особливості організації навчального процесу, зокрема використання практикоорієнтованих завдань, моделювання ситуацій наукового спілкування, написання анотацій, тез, статей, підготовки доповідей і презентацій.

Окреслено ефективні методи та прийоми навчання, серед яких інтерактивні технології, проєктна діяльність, кейс-методи, робота з науковими текстами та цифровими ресурсами. Наголошено на важливості формування навичок критичного мислення, уміння аналізувати й інтерпретувати інформацію, дотримуватися мовленнєвих і стилістичних норм наукового стилю. Особливу увагу приділено ролі викладача як фасилітатора навчального процесу, який забезпечує підтримку, зворотний зв'язок і стимулює активну участь здобувачів освіти у науково-комунікативній діяльності. Доведено, що практична реалізація дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» сприяє підвищенню рівня мовленнєвої підготовки здобувачів освіти, розвитку їхньої академічної культури, формуванню здатності до ефективного представлення результатів наукової діяльності. Результати дослідження можуть бути використані у вдосконаленні змісту та методики викладання мовленнєвих дисциплін у закладах вищої освіти. Особливу увагу приділено формуванню здатності здобувачів освіти до самостійної мовленнєвої діяльності в умовах наукового дискурсу, що передбачає інтеграцію мовленнєвих знань із фаховим змістом підготовки. Визначено, що систематичне застосування практичних завдань сприяє не лише засвоєнню норм наукового стилю, а й розвитку навичок аргументації, логічного структурування думок і наукової рефлексії. Підкреслено, що ефективна реалізація дисципліни створює підґрунтя для формування конкурентоспроможного фахівця, здатного до якісної наукової комунікації в академічному та професійному середовищі.

Ключові слова: *українська мова в науковому спілкуванні, мовленнєва компетентність, науковий стиль, академічне письмо, науковий текст, комунікативна діяльність, вища освіта другого та третього рівнів, професійна підготовка, інтерактивні методи навчання, академічна доброчесність, цифрові освітні ресурси.*

The article highlights the practical aspects of implementing the academic discipline «Ukrainian Language in Scientific Communication» within the system of training students at the second and third levels of higher education. The importance of this discipline as an important component of the formation of the professional and academic culture of future specialists, their ability to effectively communicate in the scientific environment is substantiated. Attention is focused on the need to develop students' speech competence in the context of modern educational transformations, in particular, the orientation towards a competency-based approach, academic integrity and interdisciplinary integration. The content and structure of the discipline are analyzed, which involves mastering the norms of modern Ukrainian scientific language, mastering the terminological apparatus, forming skills for creating various types of scientific texts, as well as developing oral scientific speech skills. The features of the organization of the educational process are revealed, in particular, the use of practice-oriented tasks, modeling situations of scientific communication, writing annotations, theses, articles, preparing reports and presentations.

Effective teaching methods and techniques are outlined, including interactive technologies, project activities, case methods, working with scientific texts and digital resources. The importance of developing critical thinking skills, the ability to analyze and interpret information, and adhering to the speech and stylistic norms of the scientific style is emphasized. Particular attention is paid to the role of the teacher as a facilitator of the educational process, who provides support, feedback, and stimulates the active participation of students in scientific and communicative activities. It is proven that the practical implementation of the discipline "Ukrainian Language in Scientific Communication" contributes to increasing the level of speech training of students, developing their academic culture, and forming the ability to effectively present the results of scientific activity. The results of the study can be used to improve the content and methods of teaching speech disciplines in higher education institutions. Special attention is paid to the formation of students' ability to independent speech activity in the conditions of scientific discourse, which involves the integration of speech knowledge with the professional content of training. It is determined that the systematic use of practical tasks contributes not only to the assimilation of the norms of scientific style, but also to the development of argumentation skills, logical structuring of thoughts and scientific reflection. It is emphasized that the effective implementation of the discipline creates a basis for the formation

of a competitive specialist capable of high-quality scientific communication in the academic and professional environment.
Key words: *Ukrainian language in scientific communication, speech competence, scientific style, academic writing, scientific text, communicative activity, second and third levels of higher education, professional training, interactive teaching methods, academic integrity, digital educational resources.*

Постановка проблеми у загальному вигляді полягає в необхідності підвищення якості мовленнєвої підготовки здобувачів вищої освіти в умовах сучасних освітніх трансформацій та зростання ролі наукової комунікації. Сучасний фахівець повинен володіти не лише професійними знаннями, а й уміннями ефективно презентувати результати своєї діяльності засобами української мови в науковому середовищі. Водночас практика засвідчує недостатній рівень сформованості навичок академічного письма та усного наукового мовлення у значної частини студентів. Це зумовлює потребу в удосконаленні змісту та методики викладання дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» з орієнтацією на практичну підготовку. Тому виникає необхідність пошуку ефективних підходів до організації навчального процесу, які забезпечують формування мовленнєвої компетентності як основи успішної професійної та наукової діяльності [1, с. 56].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні засади базуються на працях багатьох вчених (І. Баранець, І. Березовська, К. Волкова, І. Гуменюк, Г. Кондрацька, О. Мовчан, Л. Омельчук, С. Остапчук, О. Січкарук, Л. Семак, Н. Франчук, О. Хоменко, Л. Шевченко). У їхніх дослідженнях розкрито сутність мовленнєвої компетентності, особливості формування академічного мовлення, а також обґрунтовано ефективні підходи до викладання української мови в контексті професійної та наукової підготовки здобувачів вищої освіти. Значна увага приділяється розвитку навичок наукового письма та усного мовлення як складників професійної комунікативної культури [2, с. 12].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на наявність наукових розвідок, присвячених проблемі формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти, недостатньо розкритими залишаються питання практичної реалізації навчальної дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» в умовах сучасного освітнього середовища. Зокрема, потребують подальшого дослідження ефективні методичні підходи до формування навичок академічного письма та усного наукового мовлення з урахуванням міждисциплінарної специфіки підготовки. Також недостатньо уваги приділено використанню інтерактивних і цифрових технологій як засобу активізації мовленнєвої діяльності здобувачів освіти. Невирішеним залишається питання розроблення чітких критеріїв оцінювання рівня сформованості мовленнєвої компетентності в науковому спілкуванні. Це зумовлює необхідність подальшого наукового пошуку та вдосконалення практики викладання зазначеної дисципліни [3, с. 141].

Мета статті – теоретично обґрунтувати й проаналізувати практичні засади реалізації навчальної дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» та визначити методичні підходи і педагогічні умови формування мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти у сфері наукової комунікації.

Виклад основного матеріалу. Сучасний етап розвитку вищої освіти в Україні характеризується глибокими трансформаційними процесами, що пов’язані з інтеграцією у європейський освітній простір, утвердженням принципів академічної доброчесності, компетентнісного підходу та орієнтацією на підготовку конкурентоспроможного фахівця. У цьому контексті особливого значення набуває формування мовленнєвої компетентності здобувачів освіти, зокрема у сфері наукового спілкування. Навчальна дисципліна «Українська мова в науковому спілкуванні» виступає важливим інструментом забезпечення цієї підготовки, оскільки спрямована на розвиток умінь ефективно використовувати мовленнєві засоби у професійній та академічній діяльності [4, с. 27].

Значення цієї дисципліни виходить за межі суто мовленнєвої підготовки. Вона забезпечує формування академічної культури, сприяє розвитку критичного мислення, навичок аналізу й синтезу інформації, уміння аргументовано висловлювати власну позицію. Уміння працювати з науковими текстами, створювати власні дослідницькі роботи, презентувати результати досліджень є необхідною складовою професійної компетентності сучасного фахівця незалежно від галузі його підготовки.

Практика викладання дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» засвідчує, що значна частина здобувачів освіти зустрічається з труднощами у процесі створення наукових текстів. Це проявляється у невмінні чітко структурувати матеріал, дотримуватися логіки викладу, використовувати відповідні мовленнєві засоби, оформлювати посилання та бібліографічні списки. Часто спостерігається недостатній рівень сформованості навичок академічного письма, що зумовлює потребу в удосконаленні методики викладання цієї дисципліни [5, с. 60].

Зміст навчальної дисципліни передбачає опанування студентами норм сучасної української літературної мови, особливостей наукового

стилю, принципів побудови наукового тексту, правил оформлення результатів дослідження. Важливим є формування умінь працювати з науковими джерелами, здійснювати пошук, відбір і критичний аналіз інформації. Окрім того, дисципліна спрямована на розвиток навичок усного наукового мовлення, зокрема підготовки доповідей, участі в дискусіях, презентації результатів досліджень. Ефективна реалізація дисципліни неможлива без використання сучасних педагогічних технологій. Одним із провідних підходів є інтерактивне навчання, яке передбачає активну участь здобувачів освіти у навчальному процесі. Використання дискусій, дебатів, роботи в малих групах, аналізу кейсів сприяє розвитку комунікативних умінь, формуванню здатності до аргументації та відстоювання власної позиції. Такі форми роботи створюють умови для наближення навчального процесу до реальних ситуацій наукового спілкування [6, с. 96].

Особливе місце в структурі дисципліни займає академічне письмо як один із ключових компонентів мовленнєвої підготовки. Формування навичок написання анотацій, тез, наукових статей і кваліфікаційних робіт потребує системного підходу та поетапного навчання. Важливо навчити здобувачів освіти дотримуватися логічної структури тексту, правильно формулювати мету й завдання дослідження, обґрунтовувати актуальність, здійснювати аналіз літературних джерел і формулювати висновки [2, с. 30].

Важливою складовою формування мовленнєвої компетентності є цілеспрямоване навчання жанрової різноманітності наукового мовлення. Здобувачі освіти повинні оволодіти специфікою створення різних видів наукових текстів, зокрема анотацій, тез доповідей, наукових статей, рецензій, відгуків, есе та кваліфікаційних робіт. Кожен із цих жанрів має власні структурні, стилістичні та комунікативні особливості, що потребують окремого опрацювання у процесі навчання. Формування відповідних умінь сприяє розвитку гнучкості мовлення та здатності адаптувати його до конкретних умов наукової комунікації [5, с. 63].

Особливого значення набуває навчання структурної організації наукового тексту відповідно до міжнародних стандартів. Здобувачі освіти повинні чітко усвідомлювати логіку побудови наукового дослідження, яка включає такі компоненти, як вступ, огляд літератури, методологія, результати дослідження та висновки. Усвідомлення цієї структури дозволяє забезпечити послідовність викладу матеріалу, аргументованість і наукову обґрунтованість отриманих результатів [2, с. 34].

Важливим є формування навичок роботи з науковою термінологією. Здобувачі освіти мають навчитися правильно використовувати фахову лексику, уникати термінологічної неточності та забезпечувати відповідність мовлення нормам наукового стилю. Це особливо актуально в умовах міждисциплінарної підготовки, коли виникає необхідність інтегрувати знання з різних галузей і використовувати відповідний понятійний апарат [2, с. 35].

Окремої уваги заслуговує розвиток інформаційно-аналітичних умінь, які є невід'ємною складовою мовленнєвої компетентності. Здобувачі освіти повинні вміти не лише знаходити необхідні джерела інформації, а й здійснювати їх критичний аналіз, узагальнення та інтерпретацію. Це передбачає формування навичок роботи з науковими базами даних, електронними бібліотеками, а також уміння оцінювати достовірність і релевантність інформації [8, с. 51].

Ефективним є впровадження елементів змішаного навчання, що поєднує традиційні та онлайн-формати освітнього процесу. Використання дистанційних курсів, електронних навчальних ресурсів, інтерактивних платформ забезпечує доступність навчального матеріалу, сприяє індивіалізації навчання та підвищує рівень самостійності здобувачів освіти. Це особливо актуально в умовах цифровізації освіти та необхідності забезпечення гнучкості освітнього процесу. Тому розширення змісту та вдосконалення методики викладання дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» через урахування жанрової специфіки наукового мовлення, розвиток інформаційно-аналітичних умінь, використання проблемного та змішаного навчання створює передумови для підвищення ефективності формування мовленнєвої компетентності здобувачів вищої освіти.

Не менш важливим є розвиток навичок редагування та саморедагування текстів. Здобувачі освіти повинні вміти виявляти мовленнєві помилки, удосконалювати стиль викладу, забезпечувати точність і зрозумілість тексту. Це сприяє підвищенню якості їхніх наукових робіт і формуванню відповідального ставлення до результатів власної діяльності. У сучасних умовах особливої актуальності набуває використання цифрових технологій у процесі навчання. Електронні ресурси, онлайн-платформи, спеціалізовані програми для перевірки текстів на плагіат, граматичні й стилістичні редактори значно розширюють можливості навчального процесу. Вони дозволяють забезпечити індивідуалізацію навчання, оперативний зворотний зв'язок, підвищують мотивацію до навчальної діяльності [7, с. 378].

Роль викладача в процесі реалізації дисципліни є надзвичайно важливою. Він виступає не лише носієм знань, а й організатором, консультантом, фасилітатором навчального процесу. Від його професійної майстерності залежить ефективність формування мовленнєвої

компетентності здобувачів освіти. Викладач має створювати умови для їх активної діяльності, стимулювати до самостійного пошуку знань, забезпечувати підтримку та зворотний зв'язок. Практична спрямованість дисципліни передбачає широке використання завдань, що моделюють реальні ситуації наукового спілкування. Це можуть бути підготовка виступів на наукових конференціях, написання рецензій, тез, аналіз наукових статей, створення презентацій. Такі завдання сприяють формуванню не лише мовленнєвих умінь, а й загальних академічних компетентностей. Важливим аспектом є також формування навичок академічної доброчесності. Здобувачі освіти повинні усвідомлювати значення авторського права, вміти правильно оформлювати цитування, уникати плагіату. Це є невід'ємною складовою підготовки сучасного науковця та фахівця [8, с. 66].

Важливим напрямом удосконалення практики викладання дисципліни є впровадження міждисциплінарного підходу, що передбачає інтеграцію мовленнєвої підготовки з фаховими дисциплінами. Такий підхід дозволяє здобувачам освіти не лише опановувати загальні принципи наукового мовлення, а й застосовувати їх у межах конкретної професійної галузі. У результаті формується здатність до створення спеціалізованих наукових текстів, використання термінологічного апарату та дотримання норм професійного дискурсу, що значно підвищує якість підготовки майбутніх фахівців [9, с. 115].

Особливої уваги потребує формування навичок усного наукового мовлення, які часто залишаються недостатньо розвиненими у здобувачів освіти. Практика свідчить, що вони відчувають труднощі під час публічних виступів, аргументації власної позиції, ведення наукової дискусії. У зв'язку з цим доцільним є систематичне використання таких форм роботи, як моделювання наукових конференцій, круглих столів, презентацій дослідницьких проектів, що сприяє розвитку впевненості, комунікативної гнучкості та навичок наукової полеміки [10, с. 74].

Не менш важливим є питання оцінювання рівня сформованості мовленнєвої компетентності у сфері наукового спілкування. Сучасна освітня практика потребує розроблення чітких, об'єктивних і прозорих критеріїв оцінювання, які б враховували як мовленнєві, так і когнітивні аспекти діяльності здобувачів освіти. Оцінювання має бути спрямоване не лише на фіксацію результату, а й на підтримку навчального процесу, стимулювання саморефлексії та вдосконалення мовленнєвих умінь.

Важливо підкреслити, що ефективна реалізація навчальної дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» є важливою передумовою формування сучасного фахівця, здатного до продуктивної наукової діяльності та професійної комунікації. Комплексне поєднання теоретичної підготовки, практичної спрямованості навчання, використання інноваційних технологій та індивідуалізації освітнього процесу забезпечує високий рівень мовленнєвої культури здобувачів освіти і сприяє їхній успішній інтеграції в академічне середовище [11, с. 160].

Окремого розгляду потребує проблема формування індивідуального стилю наукового мовлення здобувачів освіти. У процесі навчання важливо не лише засвоїти загальні норми наукового стилю, а й розвинути здатність до самостійного, логічно послідовного та аргументованого викладу власних думок. Це передбачає формування навичок критичного усвідомлення інформації, уміння структурувати матеріал, виокремлювати головне та другорядне, а також добирати відповідні мовленнєві засоби до мети й адресата наукового повідомлення. Значний потенціал у реалізації дисципліни має використання рефлексивних практик, спрямованих на усвідомлення здобувачами освіти власного рівня мовленнєвої підготовки та шляхів його вдосконалення. Самоаналіз написаних текстів, взаємооцінювання, обговорення типових помилок сприяють формуванню відповідального ставлення до мовлення як інструменту професійної діяльності. Такий підхід забезпечує не лише засвоєння знань, а й розвиток здатності до саморозвитку та безперервного вдосконалення мовленнєвих умінь [1, с. 72].

У сучасних умовах важливим є також урахування багатомовного та міжкультурного контексту наукового спілкування. Хоча українська мова виступає основним засобом академічної комунікації, здобувачі освіти мають бути готовими до взаємодії у ширшому науковому просторі. Це зумовлює необхідність формування здатності адаптувати мовленнєві стратегії, дотримуватися міжнародних стандартів оформлення наукових робіт, а також розуміти специфіку міжкультурної наукової комунікації. Зрештою, ефективність реалізації дисципліни значною мірою залежить від системності та наступності у формуванні мовленнєвої компетентності протягом усього періоду навчання. Важливо, щоб набуті знання й уміння не залишалися ізольованими в межах однієї дисципліни, а активно використовувалися здобувачами освіти під час вивчення інших курсів, виконання наукових досліджень і підготовки кваліфікаційних робіт. Така інтеграція забезпечує сталість результатів навчання та сприяє формуванню цілісної мовленнєвої культури майбутнього фахівця [2, с. 39].

Висновок. Таким чином, практика реалізації навчальної дисципліни «Українська мова в науковому спілкуванні» засвідчує її значущість

у системі професійної підготовки здобувачів освіти. Вона сприяє формуванню мовленнєвої компетентності, розвитку академічної культури, підготовці до ефективної наукової діяльності. Водночас подальшого вдосконалення потребують методичні підходи до її викладання, зокрема з урахуванням цифровізації освіти та міждисциплінарного характеру сучасної науки.

Таким чином, реалізація зазначеної дисципліни має бути спрямована на забезпечення цілісного розвитку особистості здобувача освіти, формування його здатності до наукового мислення, комунікації та самореалізації у професійному середовищі. Перспективи подальших досліджень пов'язані з пошуком інноваційних форм і методів навчання, що забезпечують підвищення ефективності мовленнєвої підготовки здобувачів вищої освіти в умовах сучасних викликів.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Абрамович С.Д., Чікарькова М.Ю. Риторика : навч. посібник. Львів : Світ, 2001. С. 56, 72.

2. Горошкіна О.М., Шутова Л.І. Науковий текст: особливості мови та стилю : навчально-методичний посібник. Л. : Світанок, 2013. С. 12, 30, 34, 35, 39.

3. Гриценко Т.Б. Етика ділового спілкування : навч. посіб. Київ : Центр навч. л-ри, 2007. С. 141.

4. Глущик С.В. Сучасні ділові папери : навч. посібник. Київ : А.С.К, 2003. С. 27.

5. Колоїз Ж.В. Українська наукова мова. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. С. 60, 63.

6. Мацько Л.І., Мацько О.М. Риторика. Київ : Виша школа, 2006. С. 96.

7. Мозговий В.І. Українська мова у професійному спілкуванні. Модульний курс : навч. посіб. для студентів ВНЗ. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. С. 378.

8. Педагогічна риторика: історія, теорія, практика : монографія. О.А. Кучерук, Н.Б. Голуб, О.М. Горошкіна, С.О. Караман та ін. Київ : КНТ, 2016. С. 51, 66.

9. Пентилюк М.І. Ділове спілкування та культура мовлення : навч. посіб. Київ : ЦУЛ, 2011. С. 115.

10. Універсальний довідник з ділових паперів та ділової етики. Київ : Довіра, 2003. С. 74.

11. Шевчук С.В. Українська мова за професійним спрямуванням. Київ : Алерта, 2010. С. 160.

Дата першого надходження статті до видання: 17.04.2026
Дата прийняття статті до друку після рецензування: 04.05.2026
Дата публікації (оприлюднення) статті: 20.05.2026